

LAZAREVO PISMO I PISANJE

U to vreme, Lazar Maruškin, majstor iz Enkole koji je radio u nesrećnom gradu Skoplju, i zidao prestonicu porušenu silnim zemljotresom, — posla pismo svojoj ženi Maruški Lazarevoj, o skupoći koja ide i koja će pogoditi sav narod. Maruška Lazareva, tek pristigla u guvno. Sa jednom mladom komšinicom, snahom Galevom, Stojnom Galeskom, rastovara žito sa konja. Galeva snaha tada reče Maruški: — Zlatna Maruška, pojavio se pusti vampir u Surilu, ide, trči, vrišti po šumi i u kuće ulazi, šta ćemo jadvnice ako mu padne na pamet da doleti ovamo! — Daleko bilo, reče Maruška, daleko od nas Stojna Galeska! I u tom momentu, dok su još razgovarale, kliznu im se vreća sa grudi kao da je neko silom izvukao iz njihovih ruku. Žito se prosu po zemlji. Kokoši, koje su dotle mirno spavale zakopane u prašini, navale sada najednom, kao lude, na prosuto žito. Maruška ih juri, a one za njom, ruke, noge da joj iskljuju. Pas, koji je kao mrtav ležao u hladovini na kućnom pragu, skoči, pobesne, laje bez razloga. Jauče i udara se o vrata, hoće u kuću da se sakrije. I pas se uplašio, Talaša. Mačke koje su se sunčale na kamenu, skoče, najže se, nakostreše, gledaju u nešto nevidljivo i počnu glasno da mjaču. Šta je sad ovo, pomisli Maruška, ne zna šta da radi. Vide kako putem, nešto kao zmija ide, leti i diže oblake prašine. Kokoške navale i na druge vreće, kljuju.

Oganj da te izgori i hleb, reče Maruška Lazareva, i ko zna zašto počne da plače na sav glas, da oplakuje, kao da je čovek umro u Lazarevoj kući. Ništa ne može da je uteši, Talaša.

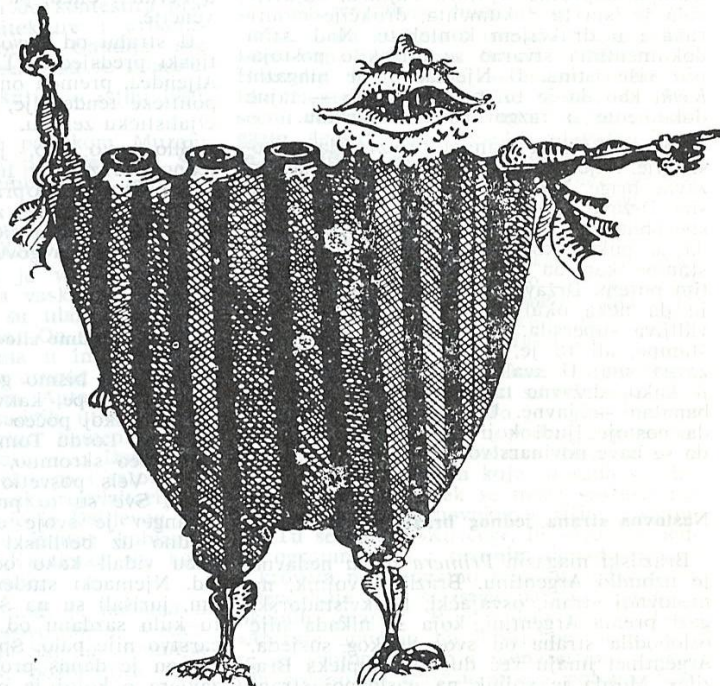
a bilo je: sa zelenim rogčičima, sa jednim crnim i jednim crvenim okom

Bio je sumrak, Talaša. Sumrak i svetlost se polako gasila. Eto, u tom času stiže pismo, Lazarevo pismo. To ne bila zmija već putem išao Jonče Bričeni na svom motorčiću »tomosu«. Pravo ispred Lazareve kuće i ne silazi (već kruži i nežno se udvara Stojni Galeskoj, umirao je za njom, a čežnjom je vide, glas mu postade veseo i radostan), — i kažem ti, diže prašinu motorčićem i viče Maruški: — Raduj se, Maruška, imam pismo i novac za tebe od Lazara! A drugi put, ako bog da, imaće i Galeva snaha, sa velikim zadovoljstvom ću joj doneti (samo ako časti, da zna! (Jonče razgovara sa Maruškom, a udicu baca na Stojnu Galesku). Red je i ti, Maruška, da častiš, makar čašu hladne vode, nešto mi mnogo zažednela dušica! A ne pije mu se, Talaša, no hoće da ostane sam sa Stojnom. Zašto ne ide, pomisli Maruška, no ajd bar da iskoristim pismo da mi protumači, što Jonče jedva dočeka i brzo siede sa motorčića. Maruška iznese stočič za Jončeta, sede on, a obe žene se skupe na kućnom pragu i slušaju. Jonče počne da čita.

To je bilo to pismo, Talaša.

Šta piše majstor Lazar?

A majstor Lazar piše o nesreći koja ide, o velikoj skupoći koja će kao sneg pritisnuti celu zemlju. Piše o strašnom požaru što će zahvatiti celu zemlju, s kraja na kraj, što će izgoreti gradove i sela, kuće i ljude. I da će se pojaviti veliko zlo među ljudima, te će se ljudi podeliti, razdeliti. Poštenji će postati nepoštenji, jedno će ti govoriti, a drugo misliti. Zemljom će se raširiti veliko nepoverenje, brat bratu neće verovati, brat bratu oči će vaditi, nevera će i špijuniranje odroditi ljude. Vlast će preći u ruke nepoštenih, u loše ruke. Na vlast će doći njeni protivnici, oni što su je rušili i zato će tu, no sada svoju vlast, graditi kao visoke zidove i čuvati kao cveće u bašti. Zemljom će zavladati divljina i pustoš; tamo gde su bile njive, žita, vinogradi i bašte, tamo će izniciti korov i trnje. Velika će skupoća, glad i siromaštvo nastati. Sve će biti otrov, piše Lazar — kilogram sitnog šećera, koji smo do sada kupovali po dvesta dinara, prodavaće se po dvesta osamdeset, tako reći trista, draga Maruška, a kilogram šećera u kockama, što se prodaje po dvesta dvadeset, skočiće na trista dvadeset, a to je više od trista, draga Maruška, a šta je sadašnji novac, draga Maruška, slama, sa torbom punom novca treba da ideš na pijac, piše Lazar u svom pismu. Brašno, pak, što smo kupovali po devedeset i jedan dinar, draga Maruška, leti na sto šezdeset i jedan, pa jedi ako možeš, draga Maruška, ono će tebe pojesti, a za druge vrste brašna i da ne govorimo, neće moći da se kupi ni za zadužnicu, ni za žive, ni za mrtve, draga Maruška. Sve ono, draga Maruška, od čega ljudi žive, poskupljuje, otrov skupo. Pusto da ostane! Oduvek je tako, draga Maruška, teško siromasima, ovakva nesreća ih uvek pogada, uvek se oblak izručiti najpre na narod, gde nađe slabu prepreku voda tamo prolazi, najpre se bašte pune peskom i kamenjem. Sudeno je, draga Maruška, a od sudbine se ne može bežati, pusti naš život, crni i crni će ostati navek. Kakva je ovo kletva, kakvu je grešku napravio ovaj narod, šta će ovo biti, draga Maruška, danju i noću mislim, i kada spavam i kada zidam, popet visoko na skeli, gledam u zlatno nebo i mislim blizu sam, — čuće me, pa kao budala uvek ga pitam: kakva je ovo kletva, bre, Gospode, što si se okomio na jednu šaku ljudi, na jedan pedalj zemlje, sa zmijama, sa bedom i tamom. Majstori, moji drugovi, najpre se smejuhu kad čuju kako sa bogom razgovaram, ali sada i oni čute i strašno su zabrinuti. Nije ovo za smejanje, kažu, nije igračka, skupoća se zove. Zbog toga, draga Maruška, za sav novac što ga imaš kod kuće, tih trideset hiljada što čuvamo za porez, kao i avans od dvadeset hiljada, sve to sakupi na jedno mesto, draga Maruška, i odmah idi u Zadrugu te kupi jedno dva džaka brašna, pet-šest kilograma šećera, a to balonče od pet litara napuni zejtinom, a rakiju skupi na nekom drugom mestu, kupi i neke druge stvari koje su potrebne za kuću, neka se nađu, jer ništa se ne zna, sve se drži u tajnosti, možda će biti još gore. Neprimetno, stalno će možda skakati cene, ništa se ne zna, draga Maruška. Ovo smo saznali blagodareći jednom našem velikom čoveku, koji je veoma važan, državni, kome smo gradili kuću. Cela ova stvar je išla preko našeg preduzimača Koruna Bosiloskog, koji nam ne hte kazati sve dok se nismo složili da radimo jedan dan bakšiš. Za jedan dan, tri puta, pet puta ćete više dobiti, majstori, ako vam kažem jednu državnu rabotu. I stvarno, draga Maruška, ovo bila velika državna tajna, nemoj negde usta da otvoriš, da progovoriš. Zaveži usta i čuti, draga Maruška, niti si videla, niti si čula, to je sve. Ako te neko pita, srećno Maruška, zašto ovoliki trošak, ti mu kaži u šali, ženićemo Lazara, pravićemo svadbu, daću Lazara nekoj bogatoj Austrijanki za funte, jer i onako nikad nije kod kuće, da vidim i ja neku vajdu od njega, tako mu kaži, smej se, šta ćeš kad je došao takav život, moramo da licemerimo jedan drugom, inače nam nema spasa — jer ćemo u magli nestati i ti i ja, draga Maruška, i, pored živih roditelja, deca će ostati siročad, o, sačuvaj nas Sveti Klimente zlatni, bar deca neka su u tvojim rukama — ajde sada zbogom, draga Maruška, živu i zdravu da te zatekne ovo pismo, pozdrav svima koji pitaju, tvoj verni suprug majstor Lazar, čekam vaš brzi odgovor...

Već se počne smrkavati, Talaša, poslednja svetlost se cedi na nebu. Jonče Bričeni kao pijan pogleda u žene, a one se skamenile na pragu, sirote. Izvinite ja moram da idem, reče Jonče Bričeni, vreme je već dosta odmaklo, zbogom! Zatim se poštar brzo baci na motor i odjuri.

I tada, u tom času, Maruška Lazareva jasno svojim očima vide: on je bio; pretvoren u belo, zansko jare, sa jednim crvenim i jednim crnim okom, zabijen među spice zadnjeg točka motorčića, i, dok Jonče vozi, on vrišti da se zemlja trese.

On je, on je, ljudi, braćo, eno ga, vidim ga — reče Maruška Lazareva, i nesrećna žena pade i izgubi se za čas. Da bog pomože što je tu bila Galeva snaha koja se brzo snašla, namokrila joj lice i oči hladnom vodom, a vrat joj istrljala, i tako spasila Marušku Lazaresku. A ona, pošto se osvesti, počne na glas da jeca i veli: Zašto, Stojna Galeska, zašto me spasi, bolje da nisam živa, da ne gledam šta uradi crni majstor Lazar, crni majstor Lazar, ponavljala je neprestano.

Ništa, smrači se, Talaša, tu i tamo po nebu počеше da izlaze zvezde. Pusto nebo, lažno.

ljuska rulja

Glas brži od kočija Svetog Ilije, Talaša. Začas se sa jednog kraja na drugi pronese šta je pisao majstor Lazar iz Enkole, koji radi u nesrećnom gradu Skoplju, na kući nekog velikana. Kao munja pronese se glas od Lakoreča do Baske. Stvori se jedna strašna, nevidena rulja. Takav vetar još nije duvao, Talaša. Čini ti se jezero se podiglo, potop. Posao se odmah prekide. Ono što se žnjelo, ostade nepožnjeveno, ono što se vezivalo, ostade nevezano, što se vršilo, ostade ne ovršeno, što se vejalno, ostade ne ovejano, ono što se teralo na guvno, ostade na putevima. Stoka, deca, sve ostade tračkanu po polju da ga prži jarko sunce i ubija nesnosna žega. Celo polje plače, Talaša. Brazde pune dece što vrište po njivama. Neprophodala deca ostadoše da laze kao kornjača po strnjistu. Niko ih ne gleda, niko ne sluša. Malo, veliko, muško, žensko, staro, iznemoglo, sve što može da se vuče, kao suludo juri poljem. Jedni na golim konjima jašu, uzeli ih sa posla. Drugi na magarcima, treći upregli volove i volovskim kolima pošli, radnici, pak, iz fabrike plastičnih masa, koji posle rada u fabrici obično dolaze u polje da pomognu — i oni pojurih! Zapalili motorčiće, uzjahali bicikle, ko šta ima, i, gladaš, oči će povaditi, kao crvi putem. Oblaci dima od neba se digli. Gori, sav narod gori. Cela zemlja. Niko nikog ne gleda, ljudi kao stoka gaze i gaze ih. Jedni preko drugih, zaslepljeni, sumanuti.

Pogodio se pijani dan, Talaša. I oni što idahu za Habu, što dolazahu iz Zleste, Turije, Dušogubice i Zavoja, što polako terahu svoju stoku na pijac u Habi — ovčiće, neko kravče, telence, prasence, kokošku, magare, konja — kažem ti, i oni, videći to, ostave sve, i brzo-brzo priključe se masi.

I čuje se putem, po njivama, po polju kako buči narod, kao da vododerina juri. Bura, crna bura. Baci to dete, blagoslovena žena, izvadi ga iz utrobe, nije

sa božjim blagoslovom, đavolje je, sa rogičcem! Biće sa lošim znakom, spasi ga, ljudi gal! Kao da sa svih strana šiba strašni, crni vetar. Rulja. Talaša, strašna ljudska sramota i slika. Da se ne nazove tom rečju, Talaša — ali nešto kao špijunaža ti se čini, kao izdaja da je bila. Oni koji nisu bili ljudi, sada ti se predstavljaju kao najpošteniji, kao komunisti. Kunu se i krste bez stida i straha. Mnogo se špijuna namočilo, Talaša. I sada nisam pametan, Sveti Klimente, kažem, šta je ovo, je li moguće? Ne, ne verujem, Talaša. Ne verujem, a pred mojim se očima razgrađuju bašte, a mlado drveće grizu magarci i tako se suši. O, Sveti Klimente! Šta da radim ja, grešnik. A pusto magare, Talaša, zainatilo se, ne mrda sa puta, već inadžija od mene, pomislih, tako mi ovog videla, Talaša, nisam bio pijan, kap jednu nisam okusio, bio sam nešto bolestan, drhtao sam,, kosti su me bolele — da ti iskreno kažem, više sam bio pijan zbog svega toga. Još u životu nisam bio tako pijan, Talaša. Posle mi je bilo žao, gledajući ga u krvi na putu, ali sve je bilo svršeno, poludeo sam, zaklao ga i zarekao se da kupim drugo!

O, kakva sramota, mislimo: u mirnom vremenu živimo, mir, mir, samo se to govorilo, lepo su nas štitali dobri narodni zakoni, a najednom kakvo bezakonje, kakva ljudska sramota i slika. Da se ne nazove tom rečju, Talaša — ali nešto kao špijunaža ti se čini, kao izdaja da je bila. Oni koji nisu bili ljudi, sada ti se predstavljaju kao najpošteniji, kao komunisti. Kunu se i krste bez stida i straha. Mnogo se špijuna namočilo, Talaša. I sada nisam pametan, Sveti Klimente, kažem, šta je ovo, je li moguće? Ne, ne verujem, Talaša. Ne verujem, a pred mojim se očima razgrađuju bašte, a mlado drveće grizu magarci i tako se suši. O, Sveti Klimente! Šta da radim ja, grešnik. A pusto magare, Talaša, zainatilo se, ne mrda sa puta, već inadžija od mene, pomislih, tako mi ovog videla, Talaša, nisam bio pijan, kap jednu nisam okusio, bio sam nešto bolestan, drhtao sam,, kosti su me bolele — da ti iskreno kažem, više sam bio pijan zbog svega toga. Još u životu nisam bio tako pijan, Talaša. Posle mi je bilo žao, gledajući ga u krvi na putu, ali sve je bilo svršeno, poludeo sam, zaklao ga i zarekao se da kupim drugo!

Arsino vreme

A to je bilo za Arsinog vremena, Talaša. Prokleta Arsinovo vreme. Na vlasti je bio drug Arsa, pokvarenjak, da se čuvaš od kurvino kopileta. Stara kučka ga ukrala, Talaša. Govorilo se da je sin šumara Radovana, nekog kaurciganina iz Resena. A što je istina, istina, ceo je ličio na Radovana (more, što ti je priroda užasna, Talaša, Andelova deca bela, lepa, a ovo crno Ciganče, senka Radovanova) — no da se ne mešamo u božje rabote, ona je vadila oči, ona i neka strada na ovom svetu. Eto, taj šumarov što je nosio ime svoga dede Arse, Andelova oca, ime mu se izgubilo, a sigurno je bio sin toga kaurciganina — on zapali ovu vatru, uništi ubogog Lazara, izgore ga. Ko zna šta je bilo posle toga, Talaša, niko ne zna, izgubio se čovek, najedanput ga nestalo.

A ovako je bilo:

Narod se i danju i noću sliva pred Zadrugom, pravi se stroj kao u vreme rata. Redovi, Talaša. Kao kuponski sistem, ako se sećaš, oči da povade ko će prvi stati u red. Zavede se dežurstvo, napraviše spiskovi, tu se spava, štipa, ubija. Strašna, velika sramota. Niko nikog ne poznaje, Talaša. Svoji ljudi što su bili, rod, ista krv, ne znaju, ne znaju o čemu da razgovaraju. Sa lošeg na gore, odrodilše se. A zašto, zašto, pita se pametan čovek. Zašto braćo, zašto niski ljudi — zar zbog kilograma šećera, zbog džaka brašna, zar će vas to ishraniti toliko godina, zar zbog prljavog zejtinca, što smrdi na morskou ribu, zar zbog jednih vila za dubre, o, opet ću pitati kao budala, zašto, zašto? Niko, niko ti ne odgovara zašto, ne sluša te. I stari ljudi poludeli, ruke im se tresu, a nezdrava pamet ih tera da brčkaju po mladim baštama i nezrele jabuke da beru. Koliko godina su imali ovi mladići, trinaest možda, možda petnaest, deca su bila, njihova deca. Sveti Klimente, zar si zaboravio svoj rod, zar mirno stado ostavljaj bez pastira, kurjaci da ga čuvaju? Gledam i ne verujem, kažem, oči moje, ako me varate, iskopaću vas, znajte da ću slep ići po zemlji, među ljude. Upitam jednog, upitam drugog, niko ne odgovara. Idem kao po tuđoj zemlji, kao da nam jezik nije od jedne majke, ja kažem: braćo, ljudi, a oni mi kažu — gledaj svoja posla, satano, ostavi nas na miru!

Mir, a mira nije bilo.

Trećega dana, najzad, stiže drug Arsa. Izvini se pred narodom što je ta tri dana bio zauzet u gradu kao član socijalističkog saveza, na konferenciji. — Izvolite, tu sam, reče drug Arsa, stojim van na raspolaganju, šta je ovo, kakvi su ovo krvavi neredi, šta je uzrok? — Ne znaš uzroka, upitaše ga. Odakle da znam, tek što sam stigao, rekao sam vam gde sam bio, reče drug Arsa. Šta se dešava tamo, kakve su namere, družte Arso, pitali su ga. — Mogu otvoreno da vam kažem, reče drug Arsa, dobra je perspektiva, vrlo dobra. Ranije nikad bolje nije bilo, ljudi. A da li je istina što se govori o tom pismu, upitaše ga. O kakvom pismu govorite, reče drug Arsa. Došlo je nekakvo pismo u vezi sa skupocim, rekoše mu. Ovo prvi put čujem, reče Arsa, da vas čujem. Nekakvo tajno pismo, poslao ga nekakav čovek iz nesrećnog Skoplja, poslao ga neki majstor iz Enkole, rekoše mu. Dajem vam partijsku reč da o tako nečemu ne znam ništa i da o tome prvi put sada od vas čujem, reče Arsa. Najilazi velika skupoca, skakavci, rekoše mu. Da nije nekome bog uzeo pamet, reče drug Arsa, kakva skupoca, zar u ovo zlatno, slobodno vreme, dodade on. Još reče: Ovo su razne zlonamerne vesti i oni koji ih šire kazniće se najstrožije. Ove stvari su uperene direktno protiv narodne vlasti, rušilačke — ko tvrdi suprotno neka izade ispred mene, evo ja stavljam ruke na Destanov nakovanj, on neka udara po njima čekićem, a taj što tvrdi suprotno, neka stavi samo mali prst! Kakva skupoca, ljudi, reče Arsa, i počeo s čuđenjem da se smeje. A što je zatvorena Zadruga već tri nedelje, upita jedan stariji čovek po imenu Kote Nečoski. Arsa tada, kao orao jagnje, zgrabi Koteta Nečoskog, izvuce ga iz gomile i pred svima mu reče: Sramota za tvoje godine, čika Kotel Grehota je i sramota tako da govoriš, svi znaju šta se desilo magacineru Sisoju (A Sisoje mu je bio brat) — eno ga još u šok sobi, ko zna da li će se probuditi, možda će tako celog života ostati živ leš. Razalli, Talaša, sinu mu pusto oko, suza mu potecle. To svi videše, zaneme narod. Istina je, rekoše ljudi, ni najgoreg dušmanina da ne snađe Sisojevo, prilikom skoka iz kamiona kičma mu se slomila. Pa nije svršavao lične poslove, reče Arsa, već državne, zadrugne, opet za narod. Stvarno je tako, Talaša, već četiri godina izgleda kao crvljiv panj i tako ćemo ga venčati. Ali šta posle ispriča Sisoje, Talaša, zašto je skočio, zašto se ubio, zbog čijeg interesa, šta je dobio od toga, tada se to nije pitalo i još se ništa nije znalo.

U tom momentu eto ti ga odzdo, iz polja, siromah Ljupče Kalčeski, i pred puškom tera jednog jadnog čoveka. Lice nepoznatog unakaženo, sve u krvi, jedva diše, tetura se putem. Koji je ovaj čovek, družte Ljupče, upita on Ljupču Kalčeskog, oslovljavajući ga sa »družek«, jer danas svi tako govore, važno je tu koji je ovaj čovek. Kakva je stvar sa ovim čovekom? Na to mu siromah

Ljupče Kalčeski opširno odgovori: Idem poljem, družte Arso, idem, ali sakriiven iza snopova, tako... U njivi Veljana Veljanoskog se deslo, tamo, družte Arso... Tamo je bila i Veljanica i njene tri kćeri koje su skupljale rukoljke, družte Arso. Kad ovaj ti čovek, uzjahao bicikl, pa niz strnište ide od njive do njive tamo gde ima ljudi. Šta sad može ovo da bude, pomislih, šta traži ovaj čovek sa biciklom po polju sad na ovoj vrućini, sigurno ima neki veliki posao! Eto ti ga i u Veljanovoj njivi, tu ga sačekam, ćutim, ležim u brazdi, gorim, što se kaže, i slušam...

Čuo sam, družte Arso, šta je govorio, on je izazvao ćitav nered, napravio takvu zbrku među ljudima. Tada ga drug Arsa pred ćitavom masom upita: Jesi li ti taj koji je pobunio narod, posejao poljem takve vesti, u vreme kada ima najviše posla, ti stvaraš takve zbrke tvojim krupnim fantazijama, a? Ovaj čovek kao da je bio nem, Talaša, usta ne može da otvori i odgovori Arsi. A nije bio nem, već su mu usta bila puna krvi i zuba pomešanih zajedno. Siromah, samo očima dade nekakav znak, klonu, zavrte glavu i reče: ne. Još se protiviš, reče mu kurir, drug Ljupče, kaži: odričeš li, i pokazao mu kundak. Tada ovaj nesrećnik pade na zemlju pred noge druga Arse i počeo kao lud da viče. Milost, dobri ljudi, milost! (Dušu mu izvadio Ljupče u polju, majčino mleko je povratio što se kaže). Kakva milost, reče Arsa, a ovi ljudi, šta ćemo s njima, oni nisu od drveta i kamena, ko će za njih imati milosti! A on opet isto: Milost, ljudi, ja nisam taj, grešite dušu! A ko je, kaže drug Arsa, mora da se pronade, sa narodom se ne smemo igrati! Kaži ko je, savetuju mu oni, kaži ako ti je mio život. Kazacu, reče nepoznati, jedino ja znam ime i ceo slučaj, ime tog čoveka koji je proturio te glasove. Ostavite me malo da povratim dušu, da dođem k sebi, reče. Dobro reče narod, a drug Arsa, u cilju saznavanja istine, preporučio Ljupčetu da donese testiju hladne vode da se čovek umije, očisti od prašine. U ovom slučaju Ljupče Kalčeski brzo donese testiju sa vodom i počeo polako da ga poliva. Krv mu teče niz bradu, a u ruku ispljuva dva zuba. No, voda ga malo povratila, i dolazeći k sebi koliko-toliko, obratio se on lično drugu Arsi. Reče mu: Družte, ja vas lično ne poznajem, ali osećam da sam sa čovekom, sa pravim komunistom! Prema izgledu tako vas cenim i zato glavom garantujem pred svim ljudima, uostalom, drago mi je, ja sam Boris Lazareski iz Enkole. Pozdraviše se sa drugom Arsom. I ovaj ti je neka kurva, govori kao na konferenciji. A zatim još reče i ovo: Ko sam, šta sam, vi ne znate, ali, evo, upoznaćemo se, lično mrzim da se hvalim, najteže mi je da kažem neku lepu reč pred nepoznatim ljudima za sebe, ali i sami ćete videti kakav sam čovek, sada ću reći samo jedno, i ja sam kao vi, družte Arso, čist komunist i ništa me drugo ne interesuje osim istine i pravde. Znam da to nije dobro, to je velika glavobolja, ali samo takve ljude cenim, da me ubiješ ne mogu biti drukčiji, jedinstven, takav sam, ginem za pravdu. Odakle si, bre, sinko, ovakav delija, kažu mu ljudi, alal ti mleko, mnogo lepo si zadojml! Govori, ajde, da čujemo, povikaše ljudi. A on reče: Odmah ću vam kazati ime tog čoveka, i zbog toga ne tražim ništa lično, ni ovo, ni ono, ni službu, niti, pak, državne privilegije, hvala, sve sam dobio, ne interesuje me nikakva nagrada. Šta je onda, kakvu muku imaš, rekoše mu. Samo jedno molim narodnu vlast, reče nepoznati, tom čoveku koji je raširio ove vesti da se sudi i da se osudi najmanje tri godina. Alal ti vera, ništa ne tražiš, kažu ljudi, šta su tri godine, imaš srce, stvarno si mnogo pravičan čovek! Kaži tog čoveka, reče Arsa, pa ne tri, već trinaest godina mu neće biti dosta. Lično ću se založiti kod predsednika časnog narodnog suda, reče Arsa, da taj čovek ne vidi belo videlo! Pa neka opet protivnici i špijuni, kažu: Arsa zver, Arsa nečovek, Arsa za vlast. O, zar meni nešto treba vlast, zar bi imao ovakve glavobolje da me niste izabrali, zar me niste vi sami izabrali! Šta, ako se većina slaže, odmah podnosim pismenu ostavku, neću da čujem, neka bude jedan dan ranije, još ću vas častiti! No, pošto sam izabran, znajte svi, i muško i žensko, sprovediće zakone do kraja, narod me birao, svako ko dirne u sistemske rabote i ko pokuša da zloupotrebli ovu široku demokratiju koju nema nijedan drugi narod na svetu, treba da zna, imaće posla sa Arsom. Za takve nema milosti u Arsinom srcu, pa neka to bude i brat! Tako da znate svi, tu nema nikome da popuštam, pa neka se opet kaže Arsa krvopija, ovakav-onakav, šta hoće neka se govori, meni je važno da mi savest bude čista pred zakonom i narodom. Bili smo u velikoj zabludi, družte Arso, u odnosu na vas, rekoše mu prisutni, sada nam je jasno kao dan ko je za narod, a ko gleda samo svoje lične interese. Kod mene takva reč ne postoji, garantujem. Znamo, kažu ljudi, jedan je bio tvoj deda Arsa u pogledu častnosti, a i otac tvoj, Andel, neka mu je laka zemlja, bio je duša čovek, ovu stvar da isteraš do kraja, istinu, istinu hoćemo, družte Arso! Potpuno se slažem sa tim, reče drug Arsa, i obratio se onom čoveku iz Enkole: Čuo si ili ne, reče mu, ako si čuo, odmah kaži ime tog čoveka, jer će tvoja glava odleteti! I onaj čovek stvarno vide šta ga čeka, no baš i radostan zbog nečega, najedanput ozdrave, nije mu bilo krivo što je izbukao toliki ćotek, sa radošću, veoma veselim rečnikom saopšti ime tog čoveka i njegovu punu adresu. To pismo je napisao majstor Lazar iz Enkole, koji radi u nesrećnom gradu Skoplju, reče on, a pismo se momentalno nalazi lično kod njegove žene Maruške Lazareske, takode iz Enkole, devojačko Cvetanoske, Maruške Cvetanoske, a gornje može da potvrdi Galeva snaha, Galeska Stojna, koja je, zajedno sa Maruškom, toga momenta rastovarala žito sa konja, kao i poštar Jonče Bričeni, koji ga je svojim očima pročitao, sedeći na stoličici ispred Lazarove kuće, a za avans od dvadeset hiljada, što je dobila Maruška Lazareska, stoji prst u pešti. Ako sa svim ovim niste zadovoljni da vam kažem i to da smo ja i Lazar braća od stričeva, iz jedne smo kuće izašli! Trebaju li vam neki drugi podaci ili dokumenti, upita ovaj siromah čovek. Dosta je toliko, rekoše mu sa preziraom. Sada znamo ko je, reče drug Arsa, ćuli ste, majstor Lazar iz Enkole!

Jedni tada rekoše: hajde da bežimo, da gledamo svoja posla, bi šta bi! Drugi, mnogobrojniji, počeo vikati: Da mu se sudi, i, što je još gore, traže uvredu časti, kao i sve druge troškove da plati. Mora hitno da mu se sudi, kaže ova većina, piši nas za svedoke, družte Arso! Ovom bezakonju mora jednom da se stane na put, ili budi vlast, družte Arso, ili se otkaži! Biće onako, reče Arsa, kako odluči narod, široka demokratija. Da mu se sudi, to tražimo, reče narod. Pobedili su oni koji su tražili da se sudi majstor-Lazaru.

S mesta, drug Arsa i onaj čovek iz Enkole, odlete u Habu do milicijske stanice kod komandira druga Momira Krstanoskog. Gotovo je, rekoše drugi, crno je sudeno majstor Lazaru, neka uzme mistriju i u vreme neka sebi napravi grob.

Preveo sa makedonskog
TOMISLAV STOJANOVIĆ